NEMZETI NŐNEVELÉS.

XX. ÉVFOLYAM. 1899. MÁRCZIUS. III. FÜZET.

AZ ISMÉTLŐ LEÁNYISKOLÁK SZERVEZETE.

Dr. Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter úr tudvalevőleg felszólította a székes-főváros közönségét, hogy a mindennapi tankötelezettségből kinőtt 13—15 éves leányok részére a törvény rendelkezése értelmében ismétlő iskolákat szervezzen. Miniszterünk ezen rendelete nem csupán a népiskolai törvény végrehajtása szempontjából fontos, hanem azért is, mivel első lépés oly szocziális baj orvoslása felé, melyet hazánkban eddigelé alig méltattak figyelemre: nevezetesen az alsó társadalmi rétegek, az úgynevezett nép leánygyermekeinek tökéletesebb és kielégítőbb tanítása felé.

A szegényebb, vagyontalan osztályok fiúgyermekeiről a mindennapi népiskolán túl is gondoskodva van részint az általános, de főképpen az ipari, kereskedelmi és ujabban a gazdasági ismétlő iskolák (tanonczískola) által, a hol a mindennapi népiskolában tanultaknak ébrentartása mellett választott életpályájuk szempontjából becses ismereteket gyűjthetnek.

A leány csupán az általános ismétlő iskolára van utalva. Falun, kis városokban ezen intézmény úgy a hogy megfelel a társadalom e részbeni szükségletének. Nagy városokban, az ipar központjaiban azonban még akkor sem felelne meg, ha tényleg meg volna — ha a fiúk számára szervezett hivatásszerű ismétlő iskola fel nem emésztette volna az általános ismétlő iskolát.

A fővárosban ezrével vannak a mindennapi népiskolát végzett 13—15 éves leánygyermekek. Nagyrészt napszámosok, munkások gyermekei. A szülők napesti munkában vannak, a leány vagy szintén már munkába állott, vagy magára hagyva, kisebb testvérei őrizetével elfoglalva otthon tartózkodik. Abban a korban marad

hijjával minden további szellemi irányításnak és nevelői behatásnak, melyben a leány lelke legfogékonyabb úgy a jóra, mint a rosszra. Számosan az élvvágynak, a bűnnek és nyomornak áldozatai lesznek, mivel soha egy szót se hallanak, mely jobb irányt adna gondolatainknak. De azok is, a kik megmaradnak az erény útján, érzik a mindennapi népiskolában lelkökbe hintett jó magvak további gondozásának, a hivatásszerű továbbképzésnek hiányát.

Ezen leányok továbbképzése szocziális feladat. Belőlük választ a munkás, a napszámos magának asszonyt. E választásán fordúl meg élete sorsa. Már a munkás külsején meg lehet látni, milyen az otthona. Figyeljük meg a szombat estve heti keresményével hazatérő munkásokat. Ama jó kedvű férfi haza siet; tudja, hogy otthon szerető feleség várja. A korcsma nem csábítja őt, mivel otthona jóval kellemesebb. Meg van elégedve, boldog; nem irigyli a gazdagokat, mert olyan kincse van, melyet nem pótol a pénz, az élvezet: egy hű, szerető derék asszony, a ki daczára annak, hogy dolgoznia kell, mennyországgá varázsolja földi életét. Belép szerény lakásába. Felesége barátságos tekintettel, szives üdvözlettel fogadja, gondoskodik testi jólétéről egyszerű de jóízű ételek által, a melyeket víg csevegéssel fűszerez; részt vesz örömeiben és bánatában. A mit keres, azt takarékossággal és okos beosztással összetartja. A szoba tiszta, barátságos, kellemes. A gyermekek illedelmesek; ruhájok szegényes ugyan, de tiszta, nem rongyos; ujjongva fogadják apjokat, a ki gyöngéden örül gyermekei szeretetének. Búban, betegségben az ilyen asszony a férj és család jó angyala; türelmes, nem súlyosbítja a bajt panaszaival, hanem vígasztal, elviselhetővé teszi a balsorsot.

Lássuk az érem másik oldalát. Amott sötét tekintetű, rosszúl öltözött és táplált férfiút pillantunk meg. Zsebében a heti keresménye. Tusakodik magában; haza menjen-e vagy kövesse pajtásait a korcsmába? Végre győzedelmeskedik benne a lelkiismeret; haza vándorol. Már a kapu előtt meghallja verekedő gyermekeinek visítását. Az asszony a sarokban guggol; tisztátalan és rendetlen, mint a környezete. Morogva fogadja köszöntését. Semmi sincs rendben. A vacsora nem kész. Pénzt követel. A férj oda adja és társalgást

kezd. Az asszony kedvetlenül válaszol. A szóváltásból veszekedés lesz. A férfi mérgelődve ott hagyja a családját, fut a korcsmába s borba, pálinkába fojtja bosszúságát. Jóra való ember volt; felesége miatt iszákos, talán gonosztevő lesz.

E képek felidézésével nem azt akarom állítani, hogy a munkás felesége általában az oka a munkás osztály nyomorának, az egyre terjedő iszákosságnak és elszegényedésnek. De az kétségtelen, hogy a leghathatósabb eszköz ezen szocziális betegségek gyógyitására a jó családanya. Adjunk a munkásoknak asszonyokat, a kik képesek az otthont, a családi életet kellemessé tenni, a kikben megvan a szív míveltsége és a háztartási talentum: akkor a korcsmák ki fognak ürülni s józan munkás nemzedékek fognak nevelődni.

Gondoskodunk-e arról, hogy a munkások leánygyermekei, a munkások leendő feleségei, ily asszonyokká váljanak? Hogy erre a kérdésre felelhessünk, lássuk a leányok élete folyamatát. Három osztályba sorozhatjuk azokat, a kikből a munkás asszonyt választ: gyári munkásnők, varróleányok és cselédek. E leányok nevelésére rendszerint már otthon sem fordítottak valami nagy gondot, noha már iskolás leány korukban — midőn apjok, anyjok munkában volt — gyakran kellett a kis háztartást gondozniok. Hamar elsajátíthatták azt, a mit e részben anyjok taníthatott, mert ez édes kevés. A leány nagyobb lesz és szülői azon vannak, hogy maga is keressen és hozzájáruljon a család bevételeinek gyarapításához. Munkát lehet találni. A gyáripar terén való verseny arra kényszeríti a munkaadókat, hogy olcsó munkaerőket keressenek. Ilyeneket találnak a nőkben és gyermekekben, a kik viszont szivesen megragadják az alkalmat, hogy pénzt szerezzenek. A leány nap-nap után ugyanegy gépies munkát végez. Kevés szabad idejében szórakozást keres. A mi keresetéből megmarad, azt piperére költi. Igy mulnak az évek s elérkezik a férjhez menetel ideje. A munkásleányok túlnyomó nagy része férjhez megy; a pártában maradók százaléka a munkásosztályban jóval kisebb mint a többi osztályokban. Ekkor tanácstalanúl ott áll a fiatal asszony szemben azon sokoldalú kötelezettséggel és gonddal, a melylyel még a legkisebb háztartásnak is a vezetése jár. A férjnek, ki eddigelé korcsmában

étkezett, nem izlik az asszony főztje. Békétlenkedik. Visszatér a korcsmába. Az asszony telve van jó akarattal. Neki fáj a háztartás elhanyagoltsága, de nem képes azon változtatni, mert nem tudja a módját. Ő is visszatér a gyárba. Arra nem gondol, hogy idejét és munkaerejét, pénzérték szerint is jobban értékesíthetné a saját háztartásában, mint másutt. Minthogy nem tud férje ízlése szerint főzni, vele együtt házon kívül étkezik. A lakás csak lakóhelyül szolgál. A ruhákat nem javítja, nem készíti, hanem készen veszi, drágán és rosszúl. A gyermekekkel nő a nyomor. A lakás gondozatlan. Lagnagyobb baj a következményeiben tovább öröklödő elhanyagolása a gyermekek nevelésének. A hiányos gondozás, a rosszúl elkészített táplálék miatt beteges gyermekek foglalkozás nélkül magukra hagyva tengődnek s erkölcsileg és testileg sülyedt lényekké fejlődnek.

A varróleánynak sincsen jobb sorsa. Mindenfélét tanult, csak azt nem, a mire mint családanyának szüksége volna. Nem volt reá ideje és alkalma, hogy megismerkedjék a szerény háztartás szükségleteivel.

Valamivel jobb helyzetben vannak azok a leányok, a kik rendezett háztartásban mint cselédek szolgálnak s itt úgyszólván háztartási tanonczkodáson mennek keresztül. Itt a leány sokat tanulhat abból, a mire szüksége lehet. Mindenekelőtt rendet és tisztaságot. Sajnos, hogy a mívelt osztályok házi asszonyai rendszerint csak kelletlenül és keveset foglalkoznak cselédeik nevelésével. Tele vannak panaszszal a cselédek haszontalanságáról és romlottságáról, holott ennek az állapotnak jó részben maguk az okai. Azonban tegyük fel, hogy a cselédleány, ha nem is rendszeresen, de beletanul asszonyának háztartásába. Boldogulhat-e ezzel a tudással később, mikor maga is asszony lesz? A tapasztalat azt mutatja, hogy az úgynevezett urasági szakácsnőből lesz a leghasznavehetetlenebb munkásfeleség. Ő a bőven gazdálkodáshoz szokott s nem tud háztartást vezetni annak a pénznek ötöd, tized részével, a mennyit volt urasága költött.

Az ilyen leány számára legjobb iskola volna egy jól rendezett munkás-háztartás. Azonban a derék munkásasszony fogalma ki-

zárja a cselédtartást; ő asszony és cseléd kell hogy legyen egy személyben.

E fejtegetésekből kiderül, hogy a személyes keresetre utalt úgynevezett munkásosztályok leánygyermekeinek családi hivatásukra való bizonyos mérvű kiképeztetése társadalmi feladat, a melyet az iskolában kell megoldani. Ha azt akarjuk, hogy a leány a ház jó angyalává váljék, hogy nyomában viruljon a családi élet: akkor nevelni kell őt ezen hivatás betöltésére. A gazdasszonykodás épp olyan ipar, mint akármelyik, s mint minden más ipar az általánoson kívül hivatásszerű előkészítést is kiván.

A háztartás helyes vezetéséhez erkölcsi tulajdonságok mellett értelmiek is szükségesek, a melyeket nem szabad kevésbe vennünk, ha meggondoljuk, mily óriási befolyása van a háztartás okos vezetésének egész családok és nemzedékek jólétére. Tévednek, a kik a háziasszony tevékenységét, mivel térbelileg korlátolt, alárendeltnek mondják. Kellő megfontolás után felismerjük ama tevékenységnek rendkivül nagy sokoldalúságát, a melyhez hasonlítva a férfi tevékenységi köre egyoldalú. A nő a család gyökere, mely százszoros és ezerszeres elágazásban felszívja és szétosztja a háztartás életnedvét.

A hivatására való általános előkészítést — rendezett viszonyok között — elvégzi a mindennapi elemi népiskola. Noha itt is még sok a kivánni való és még távol vagyunk a tökéletes iskola eszményétől, mindazonáltal hála tanítóink és tanítónőink kötelességtudásának és lelkesedésének már is sokat értünk el és meg vannak a további haladás biztosítékai.

A leányok hivatásszerű előkészítése érdekében azonban alig történt valami. Még a női kézimunkát sem tanítják minden elemi népiskolában. Midőn a fiú elhagyja az iskolát, akkor tanoncz lesz és több éven át előkészül hivatására. A kenyerét kereső leánynak nincsen alkalma későbbi háztartási hivatására előkészülni. E hiányt csak egy módon lehet pótolni: a leányok ismétlő iskolájának helyes szervezése által. *Valamint a fiúk számára az ismétlő iskolát gazdasági, kereskedelmi avagy ipari irányban szerveztük, úgy a leányok ismétlő iskoláit háztartási irányban kell szervezni.*

A mióta Wlassics Gyula miniszter úr említett rendelete megjelent, a tanítói körök már kezdtek foglalkozni a leányok ismétlő iskoláinak szervezésével. Egyik tekintélyes fővárosi tanítói egyesület szervezetet dolgozott ki és adott át a miniszter úrnak. Alkalmam volt ezen javaslattal megismerkedni. Noha nagy gonddal készült, mégis kénytelen voltam állást foglalni ellene, mert egyáltalában nem számolt a fentebb megállapított követelménynyel. A javaslat tudatában van annak, hogy ezen iskola a munkások leányai számára készül, mindazonáltal nem veszi figyelembe a gyakorlati élet követelményeit. A női kézimunka tanítása, évenkint 7—8 olvasmány háztartási dolgokról, ez minden, a mivel a javaslat ki akarja elégíteni a leánynövendékek különleges szükségletét. A három éven át rendelkezésre álló heti 6 órának nagyobb részét a javaslat a mindennapi népiskolában már jóval terjedelmesebben tanított általános ismeretek gyakorlására és ismétlésére kívánja fordíttatni.

Én nem kicsinylem annak fontosságát, hogy a munkás gyermeke is tudjon helyesen írni, egyszerű fogalmazványokat elkészíteni, számolni — legyenek földrajzi és történelmi ismeretei, különösen hazájáról — ismerje a természet törvényeit. Azonban ezeket az ismereteket a mindennapi népiskolában kell a gyermekkel elsajátíttatni. Ha ez nem sikerült 4—6 éven át heti 20—26 órai tanítás mellett, várhatjuk-e, hogy ezt a mulasztást pótolhatjuk az ismétlő iskolában heti 6 órában?

A javaslat azt kívánja, hogy egy éven át mindössze 14 órában hét olvasmány szűk keretében ismertessük meg Magyarország természeti és néprajzi viszonyait; további hét olvasmány keretében Magyarország kiválóbb városait és községeit; a harmadik évben hét olvasmányban a haza szárazföldi és vízi közlekedési viszonyait, az évszakok változását, az idő beosztását, Európa többi országait és az egész világot. Minő eredményt lehet várni az egész földrajznak ilyen dióhéjba szorított ismétlésétől?

Vagy mit lehet adni a természettudományokból 20—21 olvasmány keretében? Mitől jók az efféle olvasmányok: A butorok készítésére használt fanemek. Só, homok, agyag, mészkő. Gázfejlődések és ezek hatása az emberekre különféle körülmények

között. A népéletben gyakorlati fontossággal biró savak ismertetése.

Mi hasznát látja a leány annak, hogy 7—8 olvasmányban megismertetjük vele az elektromosság alkalmazásait?

Minek tanuljon a leány az ismétlő iskolában is három éven át számolni egész és tizedes számokkal, százalék és kamatszámítást, takarékpénztárakról, hitelszövetkezetekről? Minek vezessük végig 20 olvasmányban a hazai történelmen a legrégibb idők dolgain a jelen korig?

A mindennapi népiskola tananyagának ilyetén dióhéjba szorított ujból való tárgyalását az ismétlő iskolában céltévesztett dolognak tartom, mely veszélyeztetné az intézményt, s lehetetlenné tenné megkedveltetését az illető körökkel.

Miután így megemlítettem, milyennek nem szabad a leányok ismétlő iskoláját szervezni, röviden előadom azt a szervezetet, melyet czélszerűnek és kivánatosnak tartok.

A mindennapi népiskola tárgyai közül a vallástanon kívül csak egyet hagyok meg az ismétlő iskolában: a magyar nyelvet. De nem abból a czélból, a melyet az említett javaslat tűzött ki, hogy a magyar irodalom remekeit olvastatva, vers- meg költészettani tulajdonságaikat és irodalmi értéköket magyarázzuk és a leányokat a szavalásban gyakoroljuk. Ez nem lehet czél egy munkásleányok számára szervezendő ismétlő iskolában. Én is olvastatni akarok az ismétlő iskolában, jót és szépet. Az olvasmányok között a magyar irodalom ide való remekei is kapjanak helyet, de nem æsthetikai és irodalomtörténeti méltatásuk végett. Én azt akarom, hogy a leendő munkásasszony tanulja meg a különbséget jó és rossz népies olvasmány között, ébredjen benne hajlam és izlés a jó és értékes népiratok olvasása, mint oly eszköz iránt, a melylyel házinő korában magának és férjének a szabad időben kellemes és hasznos szórakoztatást szerezhet, jó könyvek olvasásához szoktathatja őt és távol tarthatja a korcsmából.

Hetenkint két órát mind a három éven át, tehát az összes időnek harmad részét jó olvasmányok és népkönyvek olvastatására fordíttatnám. Ebben a keretben a magyar nyelvben és az olvasás-

ban való gyakorláson kívül bőséges alkalom kínálkozik a hazaszeretet ápolására, a nőre fontos ethikai fogalmak megbeszélésére, hasznos ismeretek gyűjtésére, néha egyszerű fogalmazványok készítésére is. Itt helyet találhatnak képek a magyar hazáról, történelmünkből, kiváló nőalakokról.

Azonban ne tanítás és tanultatás, hanem a kedélyvilág ápolása, a nő becses lelki tulajdonságainak fejlesztése legyen a czél. Adjunk táplálékot a leány szivének és kedélyének, öntsünk bele melegséget és lelkesedést ideálisabb dolgok iránt.

Hetenkint egy óra az első két évben a *vallástanításra*, a vallásos érzület ápolására fordítandó.

A fennmaradó heti három órát lefoglalom a leány hivatásszerű képzésére. Két éven át egy hétköznap estve egymásután következő két órában taníttatom és gyakorolom az egyszerű háztartásban szükséges *női kézimunkákat*, különösen a foltozást, a beszövést, a fehérnemü-varrást, a gyermekruha készítését. Mindezt praktikus magyarázatokkal a szükséges anyagokról.

Ugyancsak két éven át a még fennmaradt heti egy órában taníttatom a legtágasabb értelemben vett *háztartástant*, tekintettel a munkás-család viszonyaira, belé foglalva az egészségtani és neveléstani tudnivalókat is. Ezen tárgy keretében tárgyalandó: a lakásberendezés és a vele való bánás; a takarítás, szellőztetés, fűtés, világítás, mindezt egybekapcsolva a szükséges egészségtani magyarázattal.

Továbbá a fehérnemű és ruházatról, mosásról, vasalásról, a ruha elrakásáról, gondozásáról. Szólani kell egyelőre csak általánosan az élelmezésről, az élelmi szerekről, beszerzésök és eltartásukról; erről részletesebben szó lesz a harmadik évben. Ellenben behatóan tárgyalandók az asszony családanyai teendői: a csecsemővel való bánás, fogzás, járásra való megtanítás, a gyermek játékai, szellemi foglalkoztatása, jóhoz, erkölcshöz szoktatása, testi nevelése. Tárgyalandó a betegek ápolása, az első segélynyujtás baleseteknél. Itt alkalom nyilik arra, hogy szívhez szóló módon fejtegessük azokat az erényeket, a melyek a nőt díszitik és a családi boldogság alapját képezik: a háziasság, szelidség, gyöngédség,

kiméletesség, alkalmazkodni tudás, egyszerűség, takarékosság, anyai és hitvesi szeretet, hűség, vallásosság.

Ily módon két éven át folytatott beszélgetés és tanítás által megismertetjük a leányt hivatásának minden ágával s betöltésének módjával. Okos és szellemes tanító, a ki képes eltalálni a kellő hangot és növendékeit közlékenységre bírni, ezen tanítás által rendkívül mély benyomást fog gyakorolhatni a leányokra, olyat, mely számos esetben meg fogja változtatni gondolkodásukat, életfelfogásukat.

A háztartási és a családanyai kötelességek pusztán elméleti tanításának kiegészítéseül és betetőzéseül a harmadik évben két hétköznapon az estéli két-két órát a *főzésnek* és mindannak gyakorlásának akarom adni, a mi az egyszerű háztartáshoz tartozik. Ezen a két estén, összesen 60 kettős órában meg kell tanítani a leányt az egyszerű háztartásba való olcsó ételeknek ízletes és jó elkészítésére, a czélszerű bevásárlásra, a konyhapénz és általában a jövedelem észszerű felhasználására és a körültekintő gazdálkodásra, az élelmi szerek eltartására. Ezzel együtt jár a háztartási könyv vezetése, a háztartásban előforduló számvetés gyakorlása. A készített ételek reczipéjének s a hozzávalók költségjegyzékének beirása egy füzetbe egyúttal gyakorlat az irásban. A főzéssel kapcsolatosan gyakoroltatik a leány a konyha és a konyhaedények tisztántartásában, az utóbbiak kezelésében.

Minthogy csak korlátolt számú növendék vehet részt egy időben a gyakorlati főző tanfolyamban, azért az ismétlő iskola harmadik évfolyamának növendékeit számukhoz mérten 2—3 csoportra kell osztani. Mindenik csoport legfeljebb 20 növendékből állhat és a hét más két-két napján részesül gyakorlati tanításban.

Ezen tanítás részleteire e helyen nem akarok kiterjeszkedni. Igen becses útmutatást és anyagot, melyet azonban viszonyainkhoz kell alkalmazni, talál az érdeklődő Fischer-Des Arts Minna ily czímű művében «Anleitung zum Erteilen des Unterrichtes in der Haushaltungskunde in der obersten Mädchenklasse der Volksschulen» (Jena 1895, ára 2 márka).

Csakis ily módon való szervezése mellett tartom a leányok

ismétlő iskoláját szükségesnek és czélra vezetőnek. Ebben az alakban hézagot pótol, a mit az érdekelt szülők és a növendékek csakhamar észre fognak venni. Az utóbbiak e korukban különben is érdeklődnek a háztartási dolgok iránt és szivesen fognak eljárni oly tanításra, mely táplálékot ad és a megvalósuláshoz közelebb viszi a férjhez menetelről szőtt kedvencz álmaikat.

Még csak azt jegyzem meg, hogy a leányok ismétlő iskolájában a tanítást múlhatlanúl tanítónőkre kell bízni. Igen fontosnak tartom, hogy ezen iskolában bennsőbb viszony fejlődjék tanító és növendékek között, hogy amaz képes legyen, nevelő és nemesítő hatást gyakorolni emezekre. Erre ily korú és állású leányokkal szemben csak nő képes. Minden esetre gondoskodni kell arról, hogy az alkalmazandó tanítónők alaposan előkészíttessenek ezen feladatukra.

Budapest. *Szuppán Vilmos.*

A KALOTASZEGI VARROTTAS.

Egy isten kegyelméből való ethnografus, Kalotaszegnek alapos ismerője: dr Herman Antal ezt írja: «A magyar népművészet legszebb virága a kalotaszegi varrottas. Ennek egészen sajátságos anyagát, motivumait, technikáját a tündérszép Erdély legelső vármegyéje, Kolozsmegye gyöngyének, Kalotaszegnek magyar asszonynépe őrizte ősi hagyományul. Mint hazánk annyi kincse, lappangott a varrottas is, sőt már-már feledésbe ment. De jött egy nemtő, annak a vidéknek a szülötte, a ki . . .» Tovább még sem idézhetem dr. Hermant; már ennyit is dicsekvés számba vehetnének azok, a kik nincsenek tájékozva a dolog felől; de a kik közelebbről ismerik ezt a vidéket, azok már rég sürgetnek, hogy mondjam el egyszer minden tartózkodás nélkül, mely módon nyert életet ez az elfeledett munka, mint kellett azt dédelgetni, mig megerősödve, áldást osztó házi iparává lett Kalotaszeg vidékének. Én aztán nem vagyok oka, ha a tiszta igazság feltárása avatatlanok előtt, olyan mint a dicsekvés.

Tehát a népművészet legszebb virága, a tősgyökeres magyar varrottas, egyszer már elhullatta szirmait, senki sem tudott róla semmit, valamint Kalotaszegről sem.

És immár eljött az idő, hogy a magyar földben gyökerezett növény nem csak kis virágot hajt, de gyümölcsöt is terem. Mint sarjadzodott az új hajtás, mint nőtt terebélyes fává, mindég tartózkodva említettem és könyvet is csak akkor írtam róla, mikor erre fölszólitottak; most már hálával gondolok azokra, kik e könyv irására buzdítottak, mert ehhez a könyvhöz «Tarka képek a kalotaszegi varrottas világából» egy örökbecsű drága emlék fűz.

A mi nagy királynénk, — kinek neve áldott lesz, míg magyar

él e földön — dicséretre méltatta a magyar népről és munkájáról írt eme művet, és a mi még ennél is nagyobb becsű előttem, az egyik szakaszon: «A királyné lepedője és az aranyos fejkötő»-n mosolyra derült az a szomorú, bájos királyi arcz. És szólt:

— Óhajtanám, ha e könyv minél szélesebb körben elterjedne. A királyi kegyes óhajtás teljesülésére az első lépést azonnal megtette a magyar nők kedvelt minisztere, dr. Wlassics Gyula, ő excellentiája végig olvasta — és ez nagy sor egy miniszterről! — aztán ajánlotta az iskoláknak.

*

Az 1885. orsz. kiállításon, felszólítására egy kitünő férfinek, kinek emlékéhez lesz kötve mindenha e házi ipar megteremtése, kalotaszegi szobát rendeztem be. A tulipános ládák fenekén pihenő régi varrottasokat gyüjtöttem össze; pénzért nem adta senki, de szivességből, és hogy baja ne essék, ide kölcsönözték a régi ismerősök. Megjegyezték ugyan: vajjon instálom, nem szebb lenne a szőttes meg a *hárászos* ágyraváló? Mit mondanak az urak arra messze, hogy nekünk most is csak a régi módi van?

De az a «régi módi» nagy feltünést keltett: minden darabot meg vett volna a külföldi, s ez az érdeklődés szülte nálam azt a gondolatot, hogy üdvös dolog lesz a rejtett kincset napfényre hozni, megtermékenyíteni. Így tanittattam vissza ősi munkájára a kalotaszegi népet.

Egy másik isten kegyelméből való ethnografus, Kalotaszegnek szintén alapos ismerője, jeles leirója: dr. Jankó János, egy helyen ezeket irja: «Kutatásaim közben ráakadtam arra a szegény, sánta leányra, kivel Gy. Zs.-né a régi varrottasokból az első mintát varratta herczeg Eszterházy Pálnénak, mely egyszersmind a legelső pénzért eladott darab volt; ebből fejlődött az egész varrottas.» Bizony úgy volt az.

És még csak nem is sejti azt senki, mily nehéz volt a kezdet; kellett hozzá a szülővidék iránt érzett egész szeretet, hogy eredményre vezessen. Sok buzdítás, rábeszélés után is csak ímmel-ámmal, nagy lassúsággal varrtak egy-egy darabot. De aztán

később, mikor tapasztalták, hogy e munka segít a nyomorukon, egyszerre csak nagy kedvvel, szorgalommal láttak hozzá. Ekkor már én döbbentem meg, mert a munkájukat egyedül csak én fizettem, vevő közönség még nem volt, s igy igazán nagy anyagi áldozatba került a tetemes belefektetés; még csak nem is sejtettem, mi lesz a temérdek varrottassal? Ekkor gondoltam azokra, a kik szerény irodalmi működésemben is olyan jók voltak hozzám: a magyar nőkre. Ők jöttek a segítségemre, Akkor elbeszéltem ezt a népnek is, mire egy öreg asszony könnyezve szólt: «Áldja meg az isten azokat, kik a szegénynyel törődnek!» Egy fiatal menyecske hozzá tette: «Azt mondják instálom, hogy azért pártolnak minket arra messze az urak, mert könyvet írt rólunk, s abból olvassák az állapotunkat.» Hát bizony ebben is volt valami igaz, mert hogy a József főherczeg palotájába a «Hegyek közül» kötet vitte be a hegyek közül való nép munkáját, el nem lehet tagadni. Szép levelét őrzöm Holdházy János püspöknek, melyben arról értesít, hogy tekintsem Klotild főherczegnőt minden későbbi művem első előfizetőjének; addig pedig mutassam be az én népem munkáját ő fenségének. Be is mutattam és a fenséges asszony akkor írta az ő magyaros irályával: «Tátrafüredi villám csupa kalotaszegi varrottassal van díszitve.»

Nyolcz terem berendezéséhez sok varrottas kellett. A jó Telepy Károly bácsi sokat is kiválasztott. Őt bízta meg a fenséges asszony a kiválasztással, s igy csak a legeredetibb mintákra került a sor. Ott volt a Fonott, a Cserleveles, a Makkos, a Szarufás és nem hiányzott a «Körtvés» sem, mely mintáról azt tartja a szájhagyomány, hogy annak ott kell lenni a menyasszony kelengyében, mert az viszi a szerencsét. És a «Körtvés» nem hiányzott a legelső magyar leány kelengyéjéből sem. Mária Valéria főherczegnő minden figyelmeztetés nélkül éppen azt választotta a saját terme díszitésére: halvány barna fodorvásznon világos kék körtvést. Az édes ura szobájára pedig égő piros Boglárost rendelt, míg az öltöző szoba varrottasa fodorvásznon hófehér «Tányéros» volt.

Hő szívvel óhajtjuk, legyen tartós az a családi boldogság, mely a régi magyar minta nyomán virágzik.

A «Kis almás» a Mária Terézia főherczegnő kedvelt mintája, ezt választotta hat terme díszéül, s mikor megkapta, rendkívül megdicsérte a «remek szép munkákat» és újból rendelt. Azután pedig eljött ide, hadd lássa színről színre ezt a népet, a mint ez már meg vagyon irva, ugyancsak a «Tarka képek»-ben.

A megnevezett minták hajdan az erdélyi úri osztály ágyneműit díszitették, s nagyban varrták a fejedelemnek «nemes leányai», az úgynevezett «Lányok házá»-ban és ilyen ház — azaz egy nagy szoba — volt minden úri épületben. Sok himes varrottast láttak azok a málló falak, melyek romjaikban is megtartották a lányok háza nevet. És a «nemes lányok» varrták a Lórándfy Zsuzsánna ágyasházába valókat. Egy párnacsúp most is meg van az erdélyi múzeumban: fátyolszerű, s mégis erős lenvásznan, magyar piros selyemmel varrva a «Szarufás.»

Jóval később kezdte varrni a nép ezeket a mintákat piros vagy sötétkék fejtővel fodorvászonra. Tudom, hogy ezen állításommal hírneves ethnografusoknak mondok ellent, de nekem határozott meggyőződésem, hogy a varrottast előbb fenn a várakban varrták, s onnan szállt alá a nép közé és nem megforditva, mint ők hiszik.

Gyermekkori emlékeimből hozok fel egy példát, melyben gyökeret vert meggyőződésem, melyből következtetem a többit.

Kedves szülőfalvamban, Magyar-Gyerő-Monostoron élt a múlt század első felében két Gyerőffy leány úgy maradt a nép között, hogy a «vénkisasszonyok», a kikről beszéltek, nagyanyáiktól hallott apróságokat és azok az apró szines virágok mind egy tőrül hajtottak a «Szép czifra varrások»-ból. Azoknak volt nagy mestere a két hölgy. Különösen a recét művelték nagy művészettel. Eltanulta tőlük két cselédleány, kiknek az ivadékai mai napig is nagy rece-kultust űznek. Már e század elején készítette a recét, minden leány abban a faluban: «Kisasszony ág», «Kisasszony bimbó» stb. minták kerültek az ingujjakba és ágyneműekbe; ide járt és jár mai napig is az egész vidék asszonynépe, vagy tizenkét faluból, menyesszony-lepedőbe valót és fejkötőt készittetni. Az egész vidéken sehol sem bogozzák a recét, csak M. Gy.-Monos-

toron, mert csak ott élt hajdan a két Gyerőffy leány, ki édes örömest megtanitotta «szép czifra varrás»-okra a cselédleányokat is. Egyik cselédnek a dédunokáját én is ismertem gyermekkoromban. Az varrta a minták között levő «Fonottas»-t Anno 1781 B. 20. Marci Kató Kata varrta ezt az párnahéjat.» Mikor én ismertem, már nyolczvan éves, de még erős, szőke, piros agg asszony volt. Mint minden öreg, az emlékeiben élt ő is és nagyon gyakran ismételte a «*Jóbonyá*»-tól hallottakat (dédanya a jóbonya). Tudtak azok a vénkisasszonyok mindent, a mi csak szép és czifra varrás vala. Nem sajnálták megtanítani a parasztot sem recére, varrottasra, de még a szálvonásra is, csakhogy szebbé tegyék általa a vőlegény ingujját.

Régi varrottasok között járva, ráakadtam az öreg bonya párnacsúpjára és ez a régi jószág emlékembe idézte eme elfeledett szavakat: «Csakhogy szebb legyen a vőlegény inguj». Tehát a szálvonással tették szebbé a varrottas ingujjat! Nosza tegyük vele szebbé most is a varrottast! Nyomban kerítettem egy olyan koros asszonyt, a ki még tudta a szálvonást, s éppen mint tizennégy évvel ezelőtt, visszatanitattam a varrottast, úgy taníttatom most a szálvonást és még néhány nagyon érdekes munkát, melyekből néhányat be is mutatok.

S míg ezekkel mímelek, magam elé varázsolom — úgy a mint én hiszem — a hajdani varrottasok elterjedését felülről lefelé.

Látom a roskatag nagy udvarházban a finom kezü két Gyerőffy leányt szorgosan himezve, miközben a két fiatal szolgáló eltanulta a «czifra munká»-t, hogy vőlegényingbe varrhassa. Látok a Lórándfy Zsuzsanna lányos házában egy sereg viruló nemes leányt, varrva az aranyhímes varrottast, melynek egy részét az ő kelengyéjükbe adta a szigorú, de jóságos fejedelemasszony. Látom a magas bérczi várak termeiben pörgő rokkája mellett a vár asszonyát, a rokkásház keskeny, mély vágású, ónkarikás ablakában a várkisasszonyokat, a mint finom ujjaik alatt csodavirágokat hajt a selyem és arany csillogó szála. S míg folyt a művészi munka, egy-egy váró tekintet röppent le a

kanyargó útra, vajjon nem jő-e már a harcztérről hős édes apjuk és még valaki, a kinek az aranyhímes száz törülköző készül? A kerek teremben a vár asszonynépe fon és varr, a kulcsárleány is ki-kitekint az önkarikás keskeny ablakon le a kanyargó útra és ő is várja azt, a kinek ha nem is száz, nem is aranyhímes, de mindenesetre a kelengyébe valóját varrja, ugyanarra a mintára, mint az úrnője.

Aztán a dologra felrendelt jobbágyleányok is csak férjhez mennek, azoknak is kell a «rudra való», a kulcsár leányszivesen ad mintául egy darabot. Mindezeket látom és vallom, hogy a varrottas így szállt alá felülről — mint a divat — aztán az alsó rétegekben megfeneklett, gyökeret vert és századokon át dús virágot hajtott, mígnem teljesen kiszoritotta a sokkal könnyebb munka, a fejtővel való szövés. De míg az újabb díszitő munkákra térnénk, megemlítek valamit. Van a kőrösfői templomban egy régi perzsaszőnyeg (a szmirnák nagymestere, Pekár Gyula is megszivelhetné) valamelyik erdélyi fejedelem ajándékozta urasztalterítőnek; ennek a szőnyegnek egyes motivumai felismerhetők néhány selyemmel varrt régi varrottason; ezt is ott fent varták előbb és csak sokkal később folytatták alant.

A varrottas egyik egészen sajátos faja, s valódi kalotaszegi termés az «irás utáni» munka. Ezt az egy régi varrását nem is hagyta el a nép soha; «válfő»-jére, ágyneműjére varrja mind e mai napig; az iró asszony koromlébe mártott orsóval «ki irja» a mintát, többnyire görbe vonalakból álló stilizált virágokat, melyeket sötétkék vagy piros fejtővel varrtak hajdan, az utolsó húsz év alatt pedig fekete vagy piros hárásszal és annyira tömötten, hogy az alapvászonból semmi sem látszik, a mi éppen nem előnye az újabb «irás utáni»-nak. Sokkal szebb volt a régi.

Térjünk immár a fodor vászonra. Fodor vászon! Ebben a pár szóban benne van a kalotaszegi háziipar jövőjében vetett minden hitem. Ezt az érdekes specialitást nem tudják más vidéken készíteni, ezért kell itt a kenderipart kifejteni, hogy lehessen a külföld kivánságának megfelelni, mert a külföld igazán kivánja a fodorvásznat, Amerika kapva-kap rajta; a napokban is nagyobb

mennyiségben kértek, de nem volt honnan küldeni. Teck Mary herczegnő, midőn kelengyéjébe kalotaszegi varrottast kapott, a fodorvásznat tüntette ki mindenek felett s egyáltalán az angol, a ki tudja, hogy mi a jó és szép együtt, mindig fodorvásznon való varrottast kér.

Egy angol lord, a Fitzwilián, termeibe gróf Teleki Sándorné vezette be a kalotaszegi varrottast s azóta a Milady sokkal több fodorvásznat kér, mint varrottast. És hogy a fodorvászon szép is, eredeti is, tartós is, azt már nem tagadhatja senki, én pedig hiszem és vallom a fodorvászon jövőjét. Igaz, hogy a nép sokkal szívesebben varr a jóval ritkább szepességi vászonra, de azért csak kivarrja a fodorvásznat is, kivált mikor eladó vászna van, azt úgy kínálja, «inkább visszavállalom kivarrásra,» A kis leányokat pedig éppen fodorvásznon taníttatom a «szálvonás»-ra, hadd szokják meg előbb ezen.

Van a szomszédomban kétfelől két kis paraszt leány, unokatestvérek, s mind a kettő unokája annak az öreg bonyának, a kiről már többször írtam és a kit úgy mutattam be Munkácsynak, mint állandó modellemet. A kis leányok — egyik kilencz, a másik tíz éves, — karácsony táján így állítottak be hozzám:

— Azt hallók instálom, hogy van egy régi ujjvarrás, mi is szeretnők megtanulni.

— Kicsik vagytok ti még arra, maradjatok csak a kis tulipános mellett, azt már jól tudjátok és sok pénzecskét is szereztetek vele. Szorgalmas, jó kis lányok vagytok, szeretlek is.

Úgy is van. Ezek az apróságok, a mint hazajönnek az iskolából, neki esnek a varrásnak és éjfélekig görnyednek szegénykék. Ezt meg is tiltottam nekik azon büntetés terhe alatt, hogy a melyik tíz óránál tovább marad fenn, az nem kap tőlem piros almát. A korosabb, Kovács Erzsi, megrázza a vállacskáját és egész határozottan adja tudtomra, hogy neki meg *kell* azt az ujrégi varrást tanulni, mert szükséges a pénz csizmára, fersingre. Úgy a szivembe kapott ennek a gyermeknek a beszéde . . .

Nos aztán a kis Kovács Erzsi és Kovács Kata immár varrja a szálvonást. Ott van a minták között mind a kettőnek a munkája.

Mekkora haladás ez, a kezdethez hasonlítva. Akkor előbb ajándékkal kecsegtettem, kalácscsal kínálgattam, a kiket vissza akartam taníttatni ősanyáik munkájára és akkor is úgy vették, mintha nekem csinálnának azzal valami szivességet. No, varrnak most édes örömest, csak legyen a ki fizesse a munkájokat.

Az 1885-iki orsz. kiállitás után pár évig egyedül csak én adtam munkát az egész vidék népének, más senki sem varratott, a minthogy *üzletnek* az rossz is lett volna akkor. Később, a már elegyengetett útakon, többen bele fogtak, s most már minden faluban varratnak a korcsmárosok, néhány Kati néne és Bánffy-Hunyadon többen.

Azt talán felesleges is felemlítení, hogy a legtöbb munkát most is csak én adom az én népemnek, a miről egyebek mellett tanuságot tesz a keresk. muzeumban elhelyezett, felette nagy tömeg varrottas; mintegy ennyi van még Londonban Playfairnél, egy pár fürdőn és az országban sok derék úrnőnél, a ki még mindig buzgó terjesztője a varrottasoknak. És van idehaza egy olyan óriás tömeg remek munka, melybe egész gyönyörűséggel bele merült dr. Kovács Gyula kir. tanácsos, midőn a napokban kiválasztotta azokat a darabokat, melyeknek bemutatásához segédkezet fog nyujtani annak a fővárosi úrnőnek, a kit idehaza úgy emleget a nép «a mi úri asszonyunk; teszen még hozzá valamit, de azt már hiába írnám le, mert a mint ismerem a mi úri asszonyunkat, úgy sem mondaná meg önöknek.*

Az utóbbi időben a kereskedelmi muzeum is nagy sikerrel terjeszti a kalotaszegi varrottast, melynél szebbet, tartósabbat s nehezebb, munkájut nem termel egy háziipar sem. De nincs szándékomban egyik vidék munkáját a másik fölé emelni, a másik rovására dicsérni. Bár lelne piaczra valamennyi, mert az az igaz, hogy a ki pénzért dolgozik, az rá is van arra szorulva;

* Gyarmathy Zsigáné úrnőnek a kalotaszegi varrottas eredetéről és ujjászületéséről szóló ezen érdekes ismeretetését az «Országos Iparegyesület»-ben olvasta fel márczius 12-én Herich Károlyné úrnő, ki az ott jelenvolt nagyszámú közönségnek a dr. Kovács Gyula által kiválogatott mintadarabokat is bemutatta.

a szegény ember minden vidéken szegény ember, kinek «sorát a jó isten bírja».

— Hej! instálom, sokat fúr az a kis tű, míg felszántja a vásznat! De mit csináljon a szegény? Mondja a kalotaszegi asszony.

Hát ezek a kilencz, tiz éves leánykák elhagynák-e gyermekjátékaikat: a jó téli csiszonkát, a tavaszi labdát, a nyári mezőt, vagy a mint ők mondják «árrabé», hol a szőlők közén vad virág, az aljban pedig gyümölcs terem, ha nem kellene a pénz csizmára, fersingre? . . .

Bánffy-Hunyad. *Gyarmathy Zsigáné.*

A NŐ A MODERN TÁRSADALOMBAN.*

(Második közlemény.)

E sivár, vigasztalan kép után lelki vigasztalás Angliába tekinteni. Jól esik látni már azt az ezer meg ezer angol nőt is, a ki telente Olaszország művészeti középpontjait ellepi s a nemzetközi penziót otthonává, annak társalgóját szalonná tudja avatni a szó nemesebb értelmében. Valami tisztább légkör — az erkölcsi tisztaság levegője — veszi körül az angol nőt, még ha társadalmi modora darabos s a mi fölfogásaink szerint brüszk is; ezt a légkört mindenki megérzi és tisztelettel közeledik hozzá még az olasz férfi is. Ezért mozoghat az angol nő bátran, akár egyedül is, idegen földön. Az önfegyelmezés megszokása biztossá teszi föllépését; nincs rá eset, hogy az illendőség határait ő maga túllépje: ezzel kényszeríti környezetét is, hogy azt szintén tiszteletben tartsa. Legjobban meglepi azonban az idegent az a rendkívüli tisztelet, melyben az angol férfi a nőt, főképp az angol nőt részesíti. Nincs abban nyoma sem a franczia udvariasságnak s a léha bókolásnak, sem a mi Mokány Berczis lovagiasságunknak, ilyesmivel az angol férfi a nőt meg nem sértené; hanem a legmélyebb, komoly tisztelet. Még köszönni sem mer nőnek addig, míg az arra föl nem hatalmazza; angol férfi nő jelenlétében frivol szót ki nem ejt; ha meg merné tenni, hogy nőt pirulásra kényszerítsen, tudja, mi vár rá: teljes kizárás a társadalomból, a legkegyetlenebb bojkott.

Mindez még nagyobb mértékben észlelhető otthon, Angliában. Fiatal leányok bicziklin szabadon járnak egyik városból a másikba; nyugodtan járnak-kelnek az óriási London utczáin, a

* Az első közlemény a mult havi füzetben van. *Szerk.*

késő esti órákban is egyedül; egyik londoni leány-kollégium ünnepet ülvén, hajnali négykor két szép, tizennyolcz éves fiatal leány bicziklin vágtatott a város tulsó végén levő virágpiaczra a szobák diszitéséhez szükséges élő virágot bevásárolni; a roppant kosár virágokat biczikliükre akasztva, maguk hozták haza délelőtt London legnépesebb utczáin végig. Gondoljanak el egy ily jelenetet Párisban vagy csak Budapestünk utczáin is; holott az angol igazgatónő erre nyugodtan adta meg az engedelmet; tudta, hogy növendékeit London utczáin nem érheti semmi. Ha akadna oly elvetemedett ember, talán valami léha idegen, ki tolakodásával bántani merné őket, az egész utcza, kezdve a rendőrtől az utolsó szekeresig, kész volna megoltalmazásukra s a megtorlásra. Csakhogy ilyesmire nincs is szükség. Az angol ember szemében minden nő Vesztaszűz.

Jellemző az angol vasutak berendezése. Női szakasz nincs; a nő — egyedül utazó fiatal leány is — bátran beszállhat akárhová; a férfiutasok a legnagyobb tisztelettel adnak neki helyet s veszik körül, illetőleg tartózkodásukkal tisztelik meg. Hogy férfi nő jelenlétében rágyujtson, arra nincs eset. A vasutakon nem «nem-dohányzó» fülkék vannak, hanem egy-egy «dohányzó»-fülke, a férfiak számára. Épp így tilos a dohányzás a várótermekben is; pedig az utolsó angol indóházban is van külön, toalet-szobával ellátott váróterem hölgyek számára. Holott nálunk vágni lehet a füstöt még olykor a báli termekben is s ha a nő kiméletet kér, még gorombaságoknak is ki van téve. Az angol férfi az illendőség korlátait családi körében sem lépi át. Nem dohányzik felesége jelenlétében sem. Ebédnél mindig fekete kabátosan, fehér nyakkendősen jelenik meg, a legrekkenőbb nyári melegségben is — míg nálunk? De nem akarok bizonyos nyári reminiszcenciákat fölfrissiteni. Az angol ember illedelemtudásával nem mást tisztel meg, de magamagát és családi körét. Ez jellemző az angol nőre is. Utczán, idegenekkel szemben néha ügyetlen, szögletes, nyers; de családja körében, mindennapi életében világért sem vétene nemzeti illemkodexe ellen s női méltóságáról nem feledkezik meg soha. A mi nem zárja ki azt, hogy az angol fiatal leány férfi-pajtá-

saival ne tréfáljon, ne társalogjon bátran, szabadon; sőt inkább is megteheti — immunitása neki nagyobb szabadságot ad és föllépésének, modorának megadja a biztosságot.

A mi már a nőnek a közéletben való munkásságát illeti, sehol annyi nő a saját erejére utalva nincs, mint az angol középosztályban — vagy másfél millióval több ott a nő, mint a férfi — de annak hátrányait sehol oly kevéssé nem érzi. Az angol vén leány — tartsuk meg a magyar terminologiát — egyáltalán nem érzi magát boldogtalannak; eléggé művelt arra, hogy lelkét be tudja tölteni; eléggé energikus, hogy magának tehetségéhez illő foglalkozási kört tudjon teremteni; a munkában örömét leli, lelki egyensulya nem bomlik meg; s ő elkeseredésével nem terhe családjának, érzelgősségével vagy czinizmusával nem nyüge a társaságnak; hanem ép kedélyével, munkakedvével, képzettségével nagyon is értékes, hasznavehető tagja a társadalomnak; ő a lelke minden közérdekü, minden jótékonysági mozgalomnak; az Afrika belsejébe, a Khínába, az Indiába szervezett vallásos misszióknak ő a legbátrabb, legönfeláldozóbb tagja; a kórházakban a betegeket ő ápolja, az indiai pestis idejében a férfiak csodálatát vívta ki; szabadabban mozogván, ő fárad, ő buzgólkodik, ő fejt ki szívós, lankadatlan munkásságot a társadalom érdekében; utazván, ő gyarapítja a közös szellemi tőkét. Ha a sors rendelése úgy hozza magával, hogy férjhez menjen, akkor szakít leánykori kedvteléseivel s beáll angol családanyának, a mi tudvalevőleg azt teszi, hogy népes családot nevel és igen derék, okos, boldog asszony válik belőle. De a pártában maradást sem tekinti egyáltalán szerencsétlenségnek; az angol társadalom a hajadont ép úgy ladynek tekinti, ugyanazon gyöngéd, hódoló tiszteletben részesíti, mint a férjes nőket; sőt azokat a vén leányokat, kik életüket a betegápolásnak, vagy egyéb ily nemes czélnak szentelték, még ezeknél is nagyobb tiszteletben részesíti.

Csakhogy az angol nő e tiszteletre teljesen rá is szolgál. Bámulatos az az odaadás, az a lelkiismeretes pontosság, de főképp az a lelki vidámság, a mivel a magára vállalt ily nehéz föladatokat teljesíti. Az utczáról fölszedett halálos betegek asylumában

jártam Londonban, kiket már semmiféle kórház be nem fogad. Mikor beléptem, elfelejtettem, hol vagyok. A nyitott ablakokon csakúgy ömlött be a napsugár. A szobákban virágillat. Asztal, ablak, kandalló, — minden tele virággal, a falak képpel, szobrokkal. A hófehér, dagadó ágyakban szegény, reszketős aggastyánok, félig szederjesre vált halálos beteg asszonyok hálás mosolylyal szorongatták a kezét annak a nyájas, mosolygós, fiatal, elegáns úri nőnek, a ki oly gyöngéden bánt velük, oly kedvesen próbálgatta őket felvidítani, mintha mindegyikük a nagyatyja, vagy az édes anyja lett volna. Az ilyen úrinők megérdemlik, hogy Vesztaszüzekként tiszteljük őket. Le a kalappal előttük.

Az ilyen nők szerezték meg a nőknek azt a tiszteletet, melyet London városa azzal fejez ki, hogy a nőknek megadta a szavazati jogot a községi életben. Az angol iskolaszékekben nők is ülnek; még a walesi tartományi közoktatásügyi tanácsnak is van nőtagja. Az angol egyetemeket nagyon sok nő látogatja, illetőleg a nőhallgatók részére külön, remekül berendezett kollegiumokat állított maga az angol társadalom s Cambridge egyetemi tanárai nem restellik Girtonbe átjárni és ott külön előadásokat tartani nőhallgatóik számára. Szóval Anglia példája azt bizonyítja, hogy a női nem tisztelete képes átnemesiteni a társadalmat; hogy a nő erkölcsi fölszabadításával az egész társadalom erkölcsi színvonala emelkedik; s hogy a nő fölszabadítása a szellemi munka terén sok értékes erő forrását nyitja meg a társadalomnak, a családi életet azonban éppen nem veszélyezteti.

Fokozott mértékben áll mindez Amerikára. E boldog ifjú társadalmat a mi szerencsétlen előítéleteink nem nyügözik. Szabadon fejtheti ki erejét minden irányban. S ha, az a részben gyülevész elemekből alakult társadalom ma már míveltség, értelmiség és erkölcs tekintetében utolérte, sőt túl is szárnyalta a vén Európa legműveltebb társadalmait is, abban a politikai szabadság mindenható ereje mellett nagy része van a nőknek is. Az amerikai nő kiváltságos tiszteletet és szabadságot élvez, de a noblesse oblige elve sehol oly fényesen be nem vált, mint a demokratikus Amerika leányainál. Én legalább számtalan amerikai nővel érintkeztem, de

nem találtam egyet is, ki szabadságával visszaélt vagy nőietlen lett volna; sőt inkább mindnyájukban a legtökéletesebb nőies gyöngédséget, az itéletnek tisztaságát, a kedélynek épségét, romlatlan vidámságát s okos belátással párosult ritka szívjóságot tapasztaltam.

Ezek a tapasztalatok, őszintén bevallom, nagyon sokat eloszlattak az itthon belém nevelt előitéletekből. Megvallom, ezelőtt én is attól féltem, hogy a nagyobb foku műveltség s a nyilvános életpályák megnyitása a nőt igazi nőies tulajdonságaiból ki fogja vetkőztetni, a családi élettől el fogja idegeníteni. A tapasztalat ép az ellenkezőről győzött meg. Okos, jobb és nőiesebb nő válik az olyanból, ki erejét a komoly tanuláson megpróbálta, ki erkölcsi felelősségének tudatára ébredt, sőt ki az élet nehéz munkájában is próbált a férfival osztozni. Talán okosabb anyák fognak válni abból a nemzedékből s talán derekabb fiakat fog tudni nevelni az (ezt az általános panamizmus mai fokán nem hangsulyozhatom eléggé), mely erkölcsi kiskoruság helyett az erkölcsi felelősségérzetben fog felnőni s a férjhezmenetelben — arra utalva nem lévén — nem pusztán jövője biztosításának legkényelmesebb módját, hanem egy nemesebb, szentebb kötelesség elvállalását fogja látni. És majd megérjük azt is, hogy a férj «az asszonyt» nem csak úgy fogja tekinteni, mint háztartása rendbentartóját, a ki otthon az ebédeket rendezi, a vendégeket fogadja, kinek költséges, sokszor oktalan szeszélyeit teljesíteni kell; de kit üres bókokkal elégítnek ki, ki előtt komoly dolgot nem hoznak szóba: hanem élettársának, nemes, komoly törekvései osztályosának; az élet kisértései közben — a modern élet sok ily csábitást tartogat viczinálisok, bankigazgatóságok és képviselői mandátumok s Monte Carlóba szóló vasúti jegyek alakjában — sugalmazó jó szellemének, háza és becsülete hű őrének fogja tekinteni, ki őt esztelenségével nem lefelé, a lejtőre huzza, hanem szilárd erkölcsi érzetével, ha kell, föl is emeli. Ily értelemben szivem mélyéből üdvözlöm a nő fölszabadítását s minden intézkedést, mely azt elősegíti.

Budapest. *Geőcze Sarolta.*

A TANÍTÁS NEVELŐ CZÉLJA.*

(Második közlemény.)

Tanítás közben nem élhetjük át teljesen egy-egy alak lelki világát, ez a gyönyörűség csak a teremtő lelkeknek adatott.

Ilyen mértékben ez nem lehetséges, nem is szükséges. De a mennyire lelki világunk természetszerűen megengedi, igen is Bánk bánokká és Petur bánokká kell lennünk, ha róluk tanítunk, sőt vágyódnunk kell azután, hogy azokká lehessünk. Akkor érdekes lesz tanításunk, mert bennünket is újra meg újra érdekelni fog, mert a mi lelkünket is leköti, vonzza, magával ragadja, felemeli és lehetetlen, hogy ne legyen hatással a hallgatókra, a kicsinyekre épen úgy, mint a nagyobbakra, mert nem szabad elfelejtenünk, hogy a «fiatal darú» meséjénél ugyanígy járunk el, nem csak a Bánk bán és «Az ember tragédiája» tárgyalásánál.

Nagyon alkalmas lelket gazdagító, lelketépitő anyaga a tanításnak az életrajz.

A történelmi életrajzokra, egy Zrinyi Ilona, Lórántffy Zsuzsánna, Brunswick Terézia, stb. stb., kiváló nagy jellemek életrajzának kedélyképző és erkölcs-, jellemépitő hatásáról, a mely mindnyájunk lelkéhez olyan közel esik, nem akarok ez alkalommal reflektálni, ezeknek az értéke elvitázhatatlan, ez alkalommal a költők életrajzának tanításához óhajtok hozzá szólni.

Rendkívül szerencsés gondolatnak tartom pld., hogy a VI. osztályban a magyar irodalom tanítását Gyulai Pál, Vörösmarty Mihály életrajza című művével hozzuk kapcsolatba. Sokkal köze-

* Az első közlemény a mult havi füzetben van. *Szerk.*

lebb jut így az irodalom a növendék lelkéhez. Mintegy Vörösmarty élő szelleme vezeti be őket az irodalom egyes ágaiba, annak a Vörösmartynak a szelleme, a ki előttük fejlődik ki, előttük gyűjti a szellemi kincset, előttük hódítja meg a maga geniálitásával a nemzetet, újra meg újra édes mindnyájunkat. Ilyen terjedelemben több életrajz olvasására, tanulmányozására nincs idő az iskolában, de van az iskolából kilépés után. Nem lehet eléggé ajánlani a fiatal lelkeknek az ilyenféle szellemi tápláléko t. De hát a többi iró, költő életrajzát, a melyekre nem juthat ennyi idő, hogyan tárgyaljuk?

Szerintem csak nagyon megválogatva, nem soknak az életrajzát és nem szárazon, adathalmazt felsorolva, hogy hol születtek tanultak stb. stb. Nem, nem jól van, a hogyan most tanítjuk az irók, a költők életrajzát, így ugyan nem épül rajtuk a lélek, hanem visszahuzódik tőlük, unalmasnak, száraznak, fanyarnak találja, visszautasítja. És igaza van. Az életrajzok tanítására a felsőbb leányiskolában pld. mind a hat éven át és nem csak az utolsó esztendőkben, kiváló gondot kell fordítani. Mikor az első verset tanítjuk Petőfitől, mondjuk pld. a «Füstbe ment terv»-et, a mikor bemutatjuk nekik Petőfit, az utazó kis diákot, a ki olyan bensőséggel szereti az édes anyját, hogy a külső formát szeretetének nyilvánítására meg sem találja, ezzel kapcsolatban azonnal tanítsuk meg Petőfi életének a rajzát. Ne életrajzi adatokat nyujtsunk, hanem rajzoljuk az *életét*, születésének helyén részletezzük mindazt, a mi a fejlödő lángelmére hatást gyakorolt, úgy rajzoljuk, ugy részletezzük, hogy a fejlődésben levő kis *nem* lángelmék, a kiknek tanítjuk, jól megértsék, magukba szivják, magukba fogadják. A gyermeket legjobban érdekli a költő gyermek, tanuló kora, nyujtsuk hát ezt neki bővebben, érdekesen. Adjunk képet Petőfi édes apjáról, édes jó anyjáról, azokról az egyszerű, értékes erényekről, a melyek a nagy költő édes anyját megerősitették az élet különböző viszonyai között. A Petőfi édes anyja közelebb áll a lelkükhöz, mint maga a halhatatlan költő. Minden kis leányka a saját édes anyjára, nagyanyjára gondol és közelebb jut a költő lelkéhez is.

Petőfinek anyjához, szüleihez, családjához való viszonyáról mind a hat éven át tanítunk az iskolában, sorra tanítjuk azokat a

szebbnél-szebb költeményeket, melyekben az ő családot ölelő szent szerelme jut kifejezésre és újra meg újra kibővitjük ilyenkor néhány jellemző vonással az ő életének a rajzát — és az ő lelkének a rajzát, festjük életének eseményeit és faragjuk jellemszobrát. — Tanuljuk az I. osztályban pld. Petőfitől a «Tisza» és a «Puszta télen» című leíró költeményeket, mennyi alkalom Petőfi életrajzának kibővítésére, szülőföldjének, hazájának, valamennyiünk közös hazájának, a természetnek, ismertetésére. Kimondhatatlan gazdag forrása ennek a költőnek a lelke a szülőföld, haza, természet szeretetnek — vezessük el ehhez a forráshoz a mi növendékeinket, ittasuljon meg tőle a lelkük, hogy az Isten szép világát igazán *szép*nek lássák, hogy a rút csak arra szolgáljon nekik az életben, hogy a szépet szebbé tegye előttük.

Arra törekedjünk, az legyen a vágyunk, hogy leányaink Petőfiben és Aranyban és Vörösmartyban, a többi nagy szellemekben nevelőjüket, vezetőjüket, igaz, jó barátjukat, ideáljukat lássák és érezzék a szó legnemesebb értelmében: — hogy majdan a «valóságnak az égi mását» megtalálják a földön.

A valóságnak az égi mása legyen a fiatal lány, a nő lelke akkor igazán boldogítja környezetét az élet különböző körülményei között, akkor birtokosa a legnagyobb kincsnek, a *boldogságnak*. A nagy szellemek társaságát nem lehet eléggé ajánlani. Az Istent hirdetik, képviselik ők a földön, a velük való gyakori együttlét, érintkezés, az a törekvés, hogy hozzájuk közelebb jussunk, hogy őket megértsük, fejleszti önérzetünket, megnemesíti az izlést és megment a köznapi élet unalmától.» Mert ha költő nevet csak az érdemel, a ki nemesített érzelmeket hordoz lelkében, ki a természetes, az emberi szenvedelmekre vizsgáló tekintetet vete, ki a való életet magas szempontból vevé fel s dalát a szépnek és jónak s az örök dicsőségnek szentelé, hogy általa minden ifjú kebel szent lángra gyuladjon: valljátok meg, akkor a költő bizonyos jótevője az emberiségnek, nevét hála és tisztelet érzelmei között kell neveznünk.»

Nem tudok, de nem is akarok Kölcsey tanításának hatása alól szabadulni, most sem, mikor ezeket a gondolatokat leírom, akkor sem, mikor az iskolában dolgozom. Úgy szeretném

minden kis, minden nagy növendékemet *költői* lelkünek tudni, szeretném, szomjuzom érte, hogy majdan, ha az élet harczát megvívják — mert ezt meg kell vívni mindenkinek — nemesített érzelmeket hordozzanak lelkükben, hogy a *természetre* és az emberi veszedelmekre vizsgáló tekintetet vessenek, hogy a való életet magasabb szempontból fogják fel, hogy «a jobb és nemesebb lelkek útján» haladjanak.

Már mint egész fiatal tanítónővel többször megtörtént velem, hogy a serdülő leánykák, a kikkel együtt tanulgattam, olvastam, játszottam stb. stb,, ezzel a kéréssel fordultak hozzám, mikor azt kérdeztem, no kis lányok, mit csináljunk? «Tessék nekünk egy kis erkölcsi prédikácziót tartani, az olyan szép». Csak később, évek mulva lett bennem öntudatossá, hogy az a fiatal lélek mi után vágyik olyankor, mikor ezt mondja: a női, emberi ideál, megkeresése, megtalálása, megismerése, megteremtése után. Mert az ilyen emelkedettebb pillanatokban, nem a mindennapi, a köznapi énem beszélt belőlem, a ki időnként türelmetlen, elégedetlen, stb. stb., engedjék el ezeknek az elsorolását, hanem a női, az emberi ideál keresője és mikor az úgynevezett erkölcsi prédikácziót tartottam, akkor a fogékony, érintetlen lelkü, nekem olyan nagyon kedves gyermekleányokkal együtt alkottuk, együtt álmodtuk meg a női ideált:

Ez ideál bár könnyü, lenge semmi,
Biztos támasz, mérhetetlen erő!
Hatalmát Tőle nyeri egyedül.
Az ég urától, igen Tőle jő!
Tőle ered és hozzá elvezet
És örökre egyesít majd Vele
A ki maga az erő, hatalom
S a szeretet égő öröktüze!

Olyan emelkedett e gondolat, hogy önkénytelenül költőibb formában igazodik a tollam alá.

Milyen végtelen nagy szüksége van a nőnek erre az ideálra, nélküle nem érdemes, nem lehet küzdeni, de érte érdemes és vele együtt lehet.

Gazdagítsuk, gyarapítsuk leányaink szivét, lelkét, hogy a női

ideált megsejtsék, megérezzék, megalkossák, megszeressék, hogy megvalósítására törekedjenek' akkor nem lesz az élet legmostohább körülménye között sem lesz sivár az életük. *A tökéletesedés felé való törekvés a szépnek, jónak, igaznak kultusza a mindennapi élet apró viszonyai között a folytonos szerető éber gond arra nézve, hogy a környezetünkben élő emberek életét megszépítsük, megnemesítsük, hogy őket részvéttel gondozzuk,* ez a gyakorlati életből fakadó, egészséges idealizmus, ez a nő természetes hivatása, mert neki a küzdelmek és diadalok mezejéül a Gondviselés a szívnek a világát, az erkölcsi világot jelölte ki. Nem félek, egy pillanatra sem félek attól, hogy a kenyért kereső nőnél, a ki a nőemancipáczió zászlóját lobogtatja, ez valaha másként lehetne. A Gondviselés oly határozottan kijelölte a nőnek a hivatását, a *boldogításra való törekvést,* hogy ezen semmi néven nevezendő törvény és szabály és megváltozott körülmény és viszony nem változtathat.

De hiszem azt szent hittel, hogy a nő a létért való küzdelembe is beleviszi a női ideálért való küzdelmet és nemesítőleg és felemelőleg hat azokra, a kikkel érintkezik. Mennél műveltebbek lesznek a mi leányaink, annál boldogabb lesz a társadalom, a haza!

Látszólag messze tévedtem az iskolától, pedig ott vagyok most is. Mindennap azzal a gondolattal látom viszont az én leányaimat, hogy a velük töltött időt alatt őket jobbakká, okosabbakká tegyem, hogy minden órában nyujtsak nekik lehetőleg egy kis örömet, lelki gyönyörüséget és mindennap arra kérem őket, ne muljék el a nap a nélkül, hogy ők is egymásnak, jó szüleiknek, nekünk s mindazoknak, a kikkel érintkeznek, örömet, kedves jó érzést ne szerezzenek. Durvának, követelőnek, irígynek és hevesnek stb. stb.-nek lenni nagyon kellemetlen, boldogtalan érzés, ezt a kis leány is csakhamar belátja, de hát csak lassan lassan juthatunk előre a tökéletesedés útján.

A míg e kis munkámon dolgozgattam, bekopogtatott hozzám a mult idő, meg-meglátogatott egyik-másik kedves tanítványom a régiek közül. Jól esett, hogy épen most jöttek el. Jól esett, mert minden szavuk arról győzött meg, hogy fiatal lelkük egész erejével küzdenek a női ideál után, hogy a talizmán, melyet Istentől nyer-

tek, nem hever parlagon, hogy gondolatban, képzeletben visszavisszaszállnak abba az időbe, mikor először jutottak a saját lelkük létezésének tudatára, mikor először érezték az erkölcsi tökéletesedés gyönyörüségét.

Visszanyulunk a multba. Elemlegetjük mikor Arany «Első lopás» című remek költeményén átéltük együtt a lelkiismeret harczát és vezekeltünk és javultunk és elfordultunk a bűntől, de megsajnáltuk, megszerettük a szegény, *szenvedő* bűnöst. Mikor V. László tragikus sorsában kerestük az igazságot, kerestük a jó Istent. Mikor az Emlények tárgyalása közben a Petőfi és Arany között létező ideális barátság csodálata töltötte el lelkünket, mikor a Vörösmarty édes anyjának imakönyvében lapozgattunk avagy áhítattal figyeltünk arra a fenséges tanításra, melyet Vörösmarty ad menyasszonyának nászajándékul:

«A mennyit a szív felfoghat magába,
Sajátunknak csak annyit mondhatunk.»

Úgy megszállnak az emlékek, ha az én volt leányaimmal beszélgetek, előttem fejlődött ki a lelkük, előttem nyilt ki a szivük, olyan jól esik őket hallgatnom, hogy is volt csak. A IV., V., VI. osztályban már kezdjük emlegetni a női ideált, az ideális nőt. Senki sem alkotta meg azt tökéletesebben Vörösmarty Mihálynál, a Cserhalom Etelkéje, a Zalán futása Hajnája és a két szomszédvár Enikője, igazi költői virágok, bájos fiatal teremtések, a kiknek ereje a szépség, a testi és lelki szépség csodálatos harmoniája.

«És szép volt a lány — mondja Vörösmarty a Két szomszédvár Enikőjéről — s őtet nem tette virító kor, nem az ifjuság tündérlő kelleme széppé, És nem a mennyei arcz *egyedül* és a deli termet; Bájló egy *maradóbb* szépség bélyegi által: Tükör volt a test, a legszebb *lélek* alakja».

Hát hogyne dobbana meg erre a jellemzésre az Enikők és Etelkék szíve? hát hogy ne ébredne bennök vágy és elhatározás, hogy olyanok szeretnének lenni, hogy olyanokká legyenek. Vörösmarty nem ámít el bennünket, hogy az élet tökéletes; borzasztó viszonyok, körülmények között mutatja be nekünk szegény kis

Enikőt — mint női alakjait általában — talán hogy annál tisztábban álljon a nő, mint a méltóság és erkölcsi diadal hirdetője, a ki előtt úgy áll a férfi, mint istensége előtt.

Emlékezem, milyen nagy hatást tesz a fiatal lelkekre a Cserhalom Etelkéje is, a ki fenkölt lelkéből fakadó női méltóság érzetével fékezi meg Árbóczot, a vad kún harczost. Szent Lászlónak pedig, a ki Árbócz megölése után vele enyeleg, úgy felel, mint királynak, emlékezteti őt, hogy benne megmentőjét, a hőst, a lovagot, a fejedelmet látja, de nem a férfit.

De ki tudná elősorolni mindazt, a mi ez irányban történik az iskolában. Azon vagyunk szerető gondossággal, hogy a fiatal leánynak nemes, nagy ambicziót sugalmazzunk a saját hivatása iránt, hogy vele a nő hivatását, életczélját megsejtessük, részben megértessük, megszerettessük; hogy hitet, bizodalmat, rendíthetetlen bizodalmat és hitet csepegtessünk szívébe a saját életfeladata iránt, hogy azt szépnek, nagynak, nagyszerűnek lássa, érezze, tartsa! Erre a hitre végtelen nagy szüksége van, ez lesz majdan forrása reményeinek, ez fogja megmenteni a csüggedéstől, ez lesz a boldogságának őrző angyala.

E szívből-lélekből fakadó hittel csodát művelhet a nő a családban és társadalomban, egyesek és a nemzet életében.

Hallom, hallom az ellenvetést, — az iskola és az élet között levő óriási különbséget, az utóbbi mint egy nagy ellenség, meg akarja rontani, tönkre akarja tenni, a mit az előbbi annyi gonddal, annyi reménynyel alkotott. Az iskola arra való — mondják — hogy ott az ideálokat megalkossuk, felállítsuk, az élet meg arra, hogy az ideálokat kiméletlenül a lelkünkből kitépje, földreráncsa, bemocskolja.

De hát miért, miért kell ennek így lennie? Miért nincs meg a kellő harmonia az iskola és az élet között? Miért lesz a lelkünk oly hamar a köznapiság prédájává? Hát kinek van igaza? iskolának? életnek? Ha az ideál nem elég erős, ha a nemes ambiczió ereje nem elég intensive, ha gyengék vagyunk a jónak, szépnek, igaznak a kultuszában, a mikor az életbe kikerülünk, ne csodáljuk, ha könnyen tönkre megyünk.

Hibás az iskola, mert nem ad elég erős ideálokat, mert nem teszi elég gazdaggá a fiatal szívet, lelket a hitben, a reményben, a szeretetben, mert nem látja maga előtt a jövendő embert, a kinek életboldogságáért ő is felelős.

Hibás az élet, mert nem nyujt alkalmat, hogy a fiatal lélek ideáljai kifejlődhessenek, megizmosodjanak, mert nem óvjuk, nem gondozzuk, nem féltjük eléggé az ifjuságot, a fiatal hajtást, a gyenge virágot, hanem kiteszszük a tél fagyának, lelket ölő durva érintésnek.

Azt e fiatal leányt, a kit szentségnek tekintünk az iskolában, a kinek tiszta, fogékony lelkéből minden szépnek, jónak, nemesnek talajából a családra és társadalomra áldás fakadna, gyakran maga a család, a társadalom teszi tönkre. Kigúnyolják, nevetségessé teszik előtte, a mit szentnek, nagynak, szépnek tartott, a mi lelkesítette, megtévesztik a saját maga hivatása iránt.

Erőnek tartom az idealizmust, a lélek erejének, mert alapja a hit és bizodalom, lényege a szeretet, eredménye a tökéletesedés után való olthatatlan vágyódás.

Erősnek, boldognak tartom a családot, a melynek tagjai ideális szempontból fogják föl az életet, erősnek, boldog, hatalmasnak a társadalmat és nemzetet, melynek életében ideális törekvések az irányadók.

Mi nők emeljük magasra az ideálizmus zászlaját! Küzdjünk, harczoljunk érte a hit, a reménység s a szeretet erejével. Haladjunk a tökéletesedés és boldogítás útján fáradhatatlanul előre — mindig előre és őrizzük meg a boldogság forrását, a talizmánt, a szivet, melyet Istentől nyertünk, hogy majdan róla megismerhessen bennünket, gyermekeit.

Úgy legyen!

Budapest. *Berta Ilona.*

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

Királyi kitüntetés. Az «Erzsébet Nőiskola» derék igazgatónőjét *Lázárné Kasztner Jankát* király ő felsége a magyar nőnevelésügy terén szerzett érdemeiért a koronás arany érdemkereszt adományozásával tüntette ki. Hogy a kitüntetés ezuttal igazi érdemek jutalma, azt mutatja az a közöröm, mely nem csak az «Erzsébet Nőiskola» kebelében, de általában a nőnevelésügy iránt érdeklődök körében országszerte kifejezésre jutott s melyet a kitüntetett igazgatónőhöz érkezett üdvözletek halmaza tanusított. Az «Erzsébet Nőiskola» tanári testülete s növendékei azonnal felkeresték szeretett igazgatójukat szívből jövő örömüdvözleteikkel s a szeretet önkénytelen megnyilatkozása nagyok és kicsinyek ajkairól szívből jövő és szívig ható hangokat fakasztott. Az érdemkereszt hivatalos ünnepélyes átadása márczius 17-én ment végbe, mikor is az «Erzsébet Nőiskola» gondnoka dr. *Pauer Imre* hatásos beszédben fejtegette a kitüntetés jelentőségét s őszinte elismeréssel emlékezett meg az ünnepelt igazgatónő érdemeiről, különösen lelkes, fáradságot nem ismerő tevékenységéről. A tanári testület ünnepi szónoka *Komáromy Lajos* volt, ki a tanári testületnek a szeretett igazgató kitüntetése fölött érzett örömét és köszönetét juttatta kifejezésre. A növendékek üdvözlő beszéde és üdvözlő éneke egészítették ki az ünnepet, melynek emléke soká fog kedves visszhangot kelteni az ünnepen résztvettek szívében.

*

A művészet szerepe a tanításban czím alatt De Gerando Antonina érdekes előadást tartott a «Pedagogiai Társaság» február havi ülésén. Az ő felfogása szerint a tanítónak művészi lélekkel kell birnia, ismernie és szeretnie kell a szépet minden nyilvánulásában, ismernie kell a legnagyobb művészi alkotásokat és lelkesülni kell tudnia azokért. Ez biztosítja emelkedettebb felfogásukat, ez lelkesíti arra, hogy az ismereteket önálló felfogásban közvetitsék, hogy az ismeretek magvát, lényegét vonzó módon közöljék tanítványaikkal s a szolgai másolástól a sablonszerüségtől tartózkodjanak. A művészi lélekkel megáldott tanítók lelkük világosságát és melegét s minden formai és erkölcsi szépnek szeretét beoltják a zsenge gyermeki lélekbe a nélkül, hogy széptani magyarázatokra szorulnának. Ezért De Gerando Antonina a tanítók művészi képzését a legfontosabb teendők egyikének tartja.

*

A főv. polg. leányiskolák reformja. Az általános reform. törekvésekből, melyek csaknem összes iskoláinkat foglalkoztatják, a fővárosi polgári leányiskolák is kiveszik részöket. A legutóbbi időben két oldalról is hangoztatták e reformok szükségességét és pedig épen olyanok, kik állásukat és szerzett tapasztalataikat tekintve e kérdésben véleménynyilvánításra első sorban illetékesek.

Dr. Gyulay Béla a, vadászutczai polgári leányiskola igazgatója a «Pedagogiai Társaság» február havi ülésében fejtegette idevonatkozó tapasztalatait, s ezekre és a szakemberek véleményére támaszkodva kimondta, hogy a fővárosi polgári leányiskolákat okvetlenül fejleszteni, kibővíteni kell. Ő tekintve azt, hogy a polgári leányiskola a szaktekintélyek felfogása szerint is a *gyakorlati életre készit elő*, a polgári leányiskolákat általában, de a fővárosi polg. leányiskolákat különösen is *háztartási* és *kézimunkatanfolyammal* kivánja kibővíteni. Gyulay előadása érdekes vitát vont maga után, melyben részt vettek Szuppán Vilmos, Somogyi Géza, dr. Kerékgyártó Elek és dr. Kovács János. Szuppán és Kovács — noha részletekben nem is — de nagyjában az előadó felfogását osztották, Somogyi alkalmat vett magának arra, hogy a hat, illetve nyolcz osztályú népiskola mellett kardoskodjék s a polgári iskolát a teljes népiskola felé állítandónak vallotta. Kerékgyártó ideális felfogása a leányoknak háztartásismeretekben és kézimunkákban való képzését a családnak, az édes anyának kívánja fentartani. A «Pedagogiai Társaság» a kérdésben határozatot nem hozott.

A «Pedagogiai Társaság» ülése után került kezünkbe *Szécskay István* polg. leányiskolai tanár «javaslata», melyet ő még 1898-ban a székesfőváros tanácsához, «a leány polgári-iskoláknak háztartási tanfolyammal való kibővítése tárgyában» nyujtott be. A dr. Gyulay Béla előadását időrendben megelőző «kézirat gyanánt» nyomtatott javaslat kifejti, hogy a polg. leányiskola mai szervezetében a legfontosabb, mert a gyakorlati élet által megkövetelt háztartási ismeretekre, főzésre, varrásra stb. nem tanítja meg a leányokat, sőt elvonja a háztól a leányt és elszoktatja a munkától. Rámutat arra is, hogy a fővárosban a legtöbb leánynak a szülei ház sem adhatja meg sem az ilyen irányú képzést, mert az anya vagy kenyérkeresete miatt nem ér rá, vagy nem ért hozzá, vagy ferde társas élete és szokásai miatt nem is akar ezzel foglalkozni.

Már csak azért is, hogy a társadalomnak az iskola által jobb irányt adhasson, Szécskay a főv. polgári leányiskolákat egy ötödik *háztartási osztálylyal alkarja kibővíteni*. Közli a polg. leányiskolákkal kapcsolatos eme háztartási tanfolyamok tantervét, szervezetét és részletes költségvetését. Teljes elismerés illeti meg Szécskayt eme tanterv és szervezet kidolgozásáért s főképen azért a tanulságos költségvetésért, mely a háztartási iskolák tanulmányozása alapján, a helyi viszonyok tekintetbe vételével, teljes gyakorlatiassággal készült. De bár elismeréssel adózunk a javaslatért, sajnálattal láttuk a tervezetben, hogy az elméleti tárgyak tanítását a tervező «a polgári iskolák *férfi tanerőire*» kivánja bizni, holott e tárgyak u. m. technologia, tápszerisme, a gyermek testi és szellemi nevelése, háztartási könyvvitel és levelezés igen jól illenek a kellő képzettséggel biró tanítónők kezébe is, nevelési szempontból pedig egyenesen kivánatos, hogy a háztartási tanfolyamok

leánynövendékei minél nagyobb mértékben álljanak helyes női behatás alatt.

A fővárosi polg. leányiskolák reformjáról itt ismertetett mindkét javaslat határozottan és egyértelmüleg követeli, hogy a polgári leányiskolák szervezetében a háztartási ismeretek közlésére jövőben az eddiginél nagyobb súlyt helyezzünk. S ezen követelésben mi az idők jelét látjuk. Gazdasági és társadalmi életünk sok nyomorúsága származik abból, hogy a régi hagyományokkal szakitottunk, mielőtt új társadalmunk erkölcsi és gazdasági rendszerét megszilárditottuk volna. Nem támaszkodhatunk ma már úgy a családra mint 50 vagy csak 30 év előtt is és ha elraboltuk az iskoláztatás kedveért a családtól a gyermeket, rajta kell lennünk, hogy nevelésében a családot is pótoljuk, hogy időmultán visszavezethessük a leányt a családhoz s az ott magát idegenül ne érezze.

Folyóiratunkban 20 év óta küzdünk a háztartási iskolák és a háztartási ismeretek tanítása érdekében. S a M. D. E.-ben is kezdeményeztünk mozgalmat ez irányban.

Bizonyságul felemlítjük, hogy 20 év előtt a *Nemzeti Nőnevelés első évfolyamának 446-ik lapján* Gelléri Mór «Háztartási iskolák» czimü czikke alá a következő szerk. megjegyzést irtuk: «Addig is, míg e behatóbb tanulmányozásra méltó kérdésekhez tüzetesebben hozzá szólanánk, szükségesnek tartjuk megjegyezni, hogy a háztartástan tanítását nem csak külön e czélra felállított iskolákban látjuk szükségesnek, de megkivánjuk, hogy az minden leányiskola tanítástervében mint főfontosságú tárgy foglaljon helyet, hogy az idevonatkozó szükséges ismereteket ne csak az «esetleg» háztartási iskolát látogató, hanem leány tanulja. S épen azért nem azt óhajtjuk elsősorban, hogy külön háztartási iskolák szerveztessenek, hanem hogy minden leányiskola egyuttal háztartási iskola is legyen.

Ha igaz az, hogy az iskola akkor tesz feladatának eleget, ha az életre szükséges ismeretekkel látja el a növendéket, s ha a leány jövő életczélja háztartást vezetni, úgy a leányiskola csak akkor felelhet meg feladatának, ha a leánynak háztartási ismereteit minden alkalommal gazdagítja. Épen azért nem csak azt kivánjuk, hogy leányiskoláinkban a háztartástan tanítására kiváló gond fordíttassék, hanem azt is, hogy leányiskoláinkban lehetőleg minden tárgy tanítása a háztartási ismeretekre juttatás főczéljának legyen alárendelve.

Szükséges tehát, hogy az a vegytan, melyet leányainknak tanítunk, «háztartási vegytan» legyen; szükséges, hogy a természetrajz tanításánál az állatok, növények és ásványok ismertetése első sorban háztartási, gazdasági és ipari szempontokból történjék; szükséges továbbá, hogy a számtani példák, a váltószámítás, bankrészvények számítása s más a nők részére kevés gyakorlati értékkel biró számitások helyett: a háztartás, kertészkedés és ipar, eladás és vétel, különböző munkanemek dijazása stb. köréből vétessenek.

De míg ezeket sürgősen szükségeseknek ismerjük el, nem elégszünk meg az ilyen módon nyujtott elméleti ismeretekkel. Kivánjuk, hogy minden iskola gyakorlati utasításokkal is ellássa tanítványait, hogy e czélból az iskolának kertje, gyümölcsaszalója s konyhája legyen, hol a növendékek a növénytenyésztés, gyümölcs-aszalás, befőzés, szap-

panfőzés és más gyakorlást és szemlélést igénylő ismeretet elsajátíthassanak. De bár sokat kivánunk az iskolától, azt véljük, hogy az iskola magára e részben nem tehet eleget. Nem tehet pedig eleget azért, mert nincs módjában a tanítványokat az apróbb, de azért nem kevésbbé fontos háztartási munkákra rátanitani. s az igazi munkásságra rászoktatni. Épen azért kivánjuk az anyáktól, hogy az iskolai oktatást teljesebbé, gyümölcsözőbbé tenni igyekezzenek, s leányaiknak az iskolában szerzett ismeretek gyakorlására lehetőleg alkalmat adjanak, sőt a gyakorlásra őket rászorítsák és munkásságra szoktassák. Részünkről reméljük is, hogy a magyar nők megértve a kor intő szózatát, úgy a nemzeti jólét, mint leányaik boldogsága érdekében mindinkább hallgatnak a nemzetgazdaság érveléseire s a nevelés czéljának nem a «főkötő elnyerését, hanem a főkötőviselésre való képességet fogják tekinteni».

Teljes 20 esztendőnek kellett eltelnie, hogy az itt kifejtett nézetek a köztudatba átmenjenek; hogy a polgári iskolák reformjával kapcsolatban a háztartási ismeretek terjesztésének szükségességét oly kiváló gyakorlati szakférfiak, mint dr. Gyulay Béla s Szécskay István meggyőző erővel hangsulyozzák. Társadalmi és gazdasági állapotaink javulását remélhetnénk, ha az általuk megindított mozgalom sikerre vezetne! *S. J.*

*

Önképző leányegyesület Veszprémben. Jól eső örömmel értesültünk arról, hogy a «*Pápai leányegylet*» példája Veszprémben követőkre talált. Egy lelkes kis leánysereg egyesületté tömörült oly czélból, hogy szellemi életét élénkítse, hogy együtt eszmékért és eszményekért lelkesülni tanuljon. Mi, a kik évek óta küzdünk azért, hogy a Mária Dorothea Egyesület vidéki köreinek létesitése által a magyar nők szellemi életét ilyen nemes irányu tevékenységre indítsuk, eszméink diadalát látjuk az egyesület megalakulásában. Ezért az ifju egyesületet szivből üdvözölve a legszebb sikert óhajtjuk számára és bízunk a sikerben, mert az egyesület védnökségét a közszeretetben álló Kolozsváry Józsefné úrnő (az alispán neje) volt szives elvállalni, az egyesület elnöke pedig *Sándorfi Irma* ép oly művelt, mint lelkes fiatal tanítónő, ki akarattal és képességgel bír arra, hogy a fiatal leányszíveket a szép eszmének megnyerje. Ezt tanúsítja a szép beköszöntő, melylyel a «Veszprémi leányegylet» első ülését jan. 19-én megnyitotta. E szép beszédből fiatal tanítónőink buzdítására közöljük a következő részleteket:

«... Legyünk tökéletesebbek, képezzük szivünket és gondolkozásunkat: hogy igazabbak legyünk; hogy tudjuk, hogy az élet akkor szép, akkor nemes, akkor isteni összhangtól áthatott, ha minden küzdelmébe, ezer bajába, a munkába és nyugalomba, örömébe, bánatába, reményeibe és szenvedéseibe bevisszük azt, a minek mi vagyunk a geniuszai, — az örök, mélységes, mindent felülmúló, bánatot enyhítő, örömet sokszorozó, igazi nőies szeretetet. Hatalmas nemzetek porba dőltek, oltáraik kövei szétmállottak, de egy oltár áll világ kezdete óta, állni fog időtlen időkig, ez az oltár a szív, a szeretet oltára, ez az oltár a mienk, a női szív oltára. Ennél kell áldoznunk egész önfeláldozással; hogy ezt tehessük, a szivünket kell nemesíteni, hogy jók és igazi nők legyünk, kiknek helyén az esze, helyén a szive, kiknek világa nem álomvilág, hanem az a világuk: boldogítva boldognak lenni.

Emelkedett gondolkozásmód ellenállhatatlan hatalommal adja meg a szívnek a szeretetet, azt a szeretetet, mely ragyogóvá teheti még a legkopárabb életet is. Ez aztán az élet igazi költészete, ez vezet igazi hivatásunkhoz. A gondolkozás valódi komoly gyakorlata adja meg a női léleknek is az igazi szerénységet s ez tanít meg bennünket arra, hogy önmagunkat soha túl ne becsüljük.

Leányegyesületünkben úgy akarunk tökéletesedni, jobbakká lenni, hogy a nagy költők, kiváló szellemek tudásának kincsesházából szedegetjük ki a legszebb, legértékesebb ékszereket, a tudás bűvös köveit; igyekszünk magunkévá tenni, mert a szellem és tudás párosulva a szív romlatlan jóságával, adja meg az igazi lelki nemességet.

... Nemes eszméket, az összes emberi érzések skáláit harmonikus tökéletességben tükrözi vissza a zene. Goethe mondja, hogy a zene az érzelmeknek tökéletesítője, mert mindent megnemesít, a mit kifejez. A zenének mindenható az ereje. Mikor lelkünk még valójában szunnyadozik, piczinyke gyermekkorunkba is derűt s megnyugvást hoz egy édes altató dal; elringat bennünket játszi könnyűséggel. Mulnak az évek, nincs már édes gondtalan gyermekálom, ábrándok, vágyak, majd remény és csalódás kergetik egymást; fáj a szivünk, mondhatatlan bánat szorítja össze s ajkunkon dal fakad; öröm s boldogság a társunk s lelkünkben dallamok zsonganak. A zene minden jó érzésű embernél a bánatnak oszlatója, örömnek fokozója, csendes órákon meghitt és jó társaság és azért keressük mi is s a mi kis egyletünk világában is oda fogjuk vonzani, hogy mindenki megszeresse a vele való foglalkozást, hogy a zene a maga harmonikus szavaival vigságot, bohó jó kedvet, lelkes, aranyos jó kedélyt honosítson meg.

Mi igazán nem hajluuk túlzások felé, nem vallunk ferde nézeteket, sőt önmagunkhoz, igazi énünkhöz akarunk hozzájutni, hogy azt műveljük, tisztán csak azért, hogy szivünk és lelkünk önmagában is feltalálja szórakozását, hogy egyedül soha ne érezzük magunkat. A ki önmagában, gondolataiban s érzéseiben is talál szórakozást, az már gazdag lelkileg; már pedig a lelki gazdagság a valódi műveltség. A valódi műveltségnek, a gazdag benső életnek pedig balzsamos a levegője, annak tiszta világába visszavonulhat mindenki, ha valami bántja; az vigasztal, olyan erővel védelmez mindentől, a mi nemtelen, mint a csiga-bigát megvédi az ő kis háza, ha künn, a nagyvilágban bántódás éri. A valódi műveltség adja a nemes gondolatokat, ez adja, hogy ne csak szerető, mosolygó géniuszai legyünk e földnek, hanem a vigasztaló, az áldást leimádkozó is.

Ime ezt akarjuk elérni Leányegyesületünkben. Nem vezet bennünket szereplési vágy, nem akarunk hűtlenek lenni édes, leányos ott honunkhoz s célunk világért sem az, hogy már most azok közé lépjünk, kiknek a gyűlésezés, a világban való hiú szereplés fő világuk. Csak annyi a vágyunk, hogy a hétnek egy napján igyekezünk kiemelkedni mindennapiságunkból, hogy a múló napok közt néha-néha ünnepet üljön gondolat- és érzésvilágunk. Hogy legyen a hétnek egy napja, mikor mindenki egy templomba járjon, mindenkinek a szive egy érzéstől dobogjon, attól, hogy felébreszszük szivünk szunnyadó díszvirágát, az igazi lelkesedést, hogy ideális szövetségben igyekezzünk fölemelkedni isteni rendeltetésünk, hivatásunk magaslatára.

A nőiesség igazi eszménye lebeg előttünk, az az eszmény, melyet Stuart Mill, az angolok nagy s bölcs gondolkodásu fia és a női műveltség igazi nemes harczosa állított a nők elé követendő például. Az ő eszménye az a nő, ki a nőiesség külső bájaihoz megszerzi a lelki műveltség igazi fegyvereit, hogy annál erősebb, annál jobb és igazabb legyen. Az angol, franczia és német nők mind előbbre vannak általános műveltség dolgában. Csak mi magyar lányok, magyar nők maradnánk hátra? Csak a mi képzésünk ne nyerjen szárnyakat? Van bennünk temperamentum, napsugaras, aranyos kedély van minden magyar leányban, van szivünk, mely feldobog a szépért s jóért s van gondolatunk, melynek magasra kell törni az általános műveltség eléréseig, mert ez adja meg annak tudatát, ez kristályosítja ki azt, hogy miben áll női hivatásunk eszményisége és fensége.

Lelkünk erejét a műveltség adja s ez erő a becsületes, igaz élet alapja. Nekünk, leányoknak, hatványozottan kell ez. A sors nem mindenkinek adja meg azt a boldogságot, hogy boldogíthasson; de azt megadja, hogy a műveltség isteni erejével elbájolja környezetét a palotában éppen úgy, mint a kunyhóban. Mert mennél műveltebbek vagyunk, annál jobban belátjuk, hogy az igazi női hivatás az, ha segítünk a szenvedőkön, ha letöröljük a bánat könyeit, ha elsimítjuk a gondok barázdáit, hogy a szerető és vigasztaló irgalmasság a földi élet legédesebb kötelessége, hogy az igazi türelem és szelidség tesz kedvessé és vonzóvá és ez láttatja be, hogy hiuságok-hiusága minden a földön, csak egy van, ha lappangó nőiességünket, szivünknek évezredes örökségét, az örök szeretetet ápoljuk»

Megcsonkítottan közöltük a beszédet; de ez az egyesület czélját így is feltünteti s tanusítja azt is, hogy fiatal elnöknője, kinek az iskolai kathedrán hely még nem jutott, helyesen fogja fel és lelkesen gyakorolja tanítónői hivatását.

*

A Mária Dorothea Egyesület tevékenységét ez idő szerint teljesen az új épület berendezése és a sorsjáték veszi igénybe. A közgyűlést és az ezt megelőző választmányi ülést is ezért halasztották április hóra. A legközelebbi gyűlést már a tanítónők Otthonának kibővített új épületében fogják tartani. Ugyanott tartják meg márczius 23-án a sorshuzást is. A főnyeremény a Zala György által adományozott «Erzsébet»-szobor lesz, a megdicsőült nagy királyné életnagyságú mellszobra.

*

Szerkesztői pósta. P. J. úrhölgynek *Pancsova.* Érdekes tanulmányát közölni fogom, de kérem sziveskedjék a forrásmunkákat megnevezni. *P. I.* úrhölgynek *Győr.* Az iskolai kirándulás eszméjét üdvözlöm. Kérek részletes jelentést róla. *Többeknek.* A sorshúzás eredményét hivatalosan közzéteszik. Az egyesület ki fogja adni Tordai Grail Erzsi «Erzsébet és Hungária» czímű drámai költeményét is.

IRODALOM.

«**Lotz.**» Ezt a nevet viseli egy — a *Franklin-Társulat* nyomdai műintézetéből kiváló művészi csinnal kikerült — diszes album, mely művészi oktatásunknak nagy szolgálatot van hivatva tenni, s melyről már csak ez okból is kötelességünknek tartjuk e helyen megemlékezni.

A «Lotz-album» megjelenése különben nevelő oktatásunk szempontjától eltekintve is nagyjelentőségű művészi és irodalmi esemény. Lotz mesternek, a nagy magyar művésznek, teljesen magyar eszközök segítségével való bemutatása e mű, mely reprodukáló művészetünk első ily nemű és tegyük hozzá fényesen sikerült vállalkozása.

A «Lotz-Albumot» a nagy művész iránt való szeretet és tisztelet hozta létre. Midőn egy év előtt a magyar közélet előkelőségei a mester 70-ik születésnapját ünnepelték, az «Iparművészeti Muzeum» pompás üvegtermében, az ünnepélyt rendező hölgybizottság tagjai fensőbb ihlettől sugallt határozatot hoztak. Érezték, hogy nem méltó a nagy mesterhez a múló ünnepeltetés, s azért örökbecsű emléket kivántak neki állítani a magyar művészet történetében korszakot alkotó falfestményeinek összegyűjtése és reprodukálása által.

És a hölgybizottság, élén Batthyányi Lajosné, született Andrássy Ilona grófnővel, ritka lelkesedéssel és — tegyük hozzá — hozzáértéssel munkához látott. Bízva a művészetkedvelő magyar közönség támogatásában, magára vette az ilyen nagy vállalattal járó anyagi gondokat és a technikai kivitel intézésével járó munkát, és semmi nehézség elől sem hátrált meg, sőt saját lelkesültségéből erőt merítve, a tiszta jövedelmet előre a *művészi segélyalapra* szánta. És a lelkes magyar asszonyok hitükben nem is csalatkoztak. A magyar társadalom minden rétegéből jelentkeztek előfizetők, sőt sikerült az érdeklődést a királyi család tagjai között is felkölteni: Király Ő Felsége és több főherceg megrendelte az albumot s a védnöknői tisztet Izabella főherczegnő vállalta el.

Ezek a mű keletkezése történetének főbb mozzanatai. A lelkesültség és szeretet teremtették meg az Albumot, melynek sikere tehát csak természetes következménye a reá fordított gondos szeretetnek. Kitünően sikerült a női ihletnek a szövegíró megválasztása, A mester művészi egyéniségének fejlődését és kiváló alkotásainak magyarázó méltatását ugyanis Riedl Frigyes írta meg, kit nemcsak nagy tudása és kitűnő írói egyénisége tett erre hivatottá, hanem az a rajongás nélküli, de mély és igaz hódolat is, melyet a teljesen megértett mester iránt lelkében ápol, s mely tartalmas és tanulságos reflekszióin mindenütt kiérzik.

A szöveg a nagy negyedrét alakú albumlapok közül 30-at foglal le; a szöveglapokat a mester műveiből vett és Morelli kitünő metszetei nyomán készült művészi másolatok diszítik. A szöveglapok után következnek a nagyobb falfestmények utánzatai 24 nagy, az albumból kiemelhető karton lapon mutatva be a mester legkiválóbb alkotásait. Az operaházban, az igazságügyi palotában, a Vigadóban, az uj országházban, a lipótvárosi bazilikában, a Károlyiak palotáiban, a Mátyástemplomban stb. levő szép menyezet és falképek fénymetszetei vannak a lapokon. Ujra

meg ujra elő fogjuk venni e szép lapokat, hogy gyönyörködjünk bennük, hogy okuljunk általuk, s mindenkor felemeli majd lelkünket az a tudat, hogy az a genius, mely e festményeket megalkotta, s az utánzó művészet, mely a szép ez örökforrását, e nemzeti közkincset mindnyájunknak hozzáférhetővé tette, a mienk, egészen a mienk, egészen magyar!

És épen azért bír e mű nagy értékkel művészi oktatásunkra nézve is. Nem csupán a művészetre vonatkozó ismeretek közlésére szolgál anyagul, nemcsak a szép megértésére és megszeretésére juttathatjuk el segítségével nagyobb tanítványainkat, de emelhetjük általa a nemzeti öntudatot lelkükben s a hazafias érzések termékenyítő harmatával üdíthetjük az eszmények iránt való lelkesülésüket. Nem is volna szabad e műnek egy magasabb fokozatú leányiskolánk könyvtárából sem hiányoznia. Hiszen a díszmű egyszerű, de finom izléssel leplezett pompás kiállítása daczára sem drága. Márczius hó végéig még meg lehet rendelni 15 frtjával Benczur Gyuláné úrnőnél (Lendvay-utcza 15. sz.) ki a vállalat összes administrativ ügyeit hálára érdemes buzgósággal és sikerrel vezette. A márcziusban beérkező megrendeléseknél a czímlapra nyomtatják a megrendelő nevét. Azon túl ez már nem lehető, s az album már csak könyvkereskedésben lesz kapható és magasabb áron. *S. J.*

*

A M. KIR. HONVÉDSÉG FEJLŐDÉSE 1869—1899. Szerkesztette Illésfalvy *Papp Mihály* m. kir. ny. honvédszázados. 172 lap. Ára 2 frt.

E könyv nem csupán a honvédség fejlődése, de a honvéd-képző és nevelő intézeteket, valamint az egyévi önkéntesi intézményt is vonzó előadásban és szakszerűen tárgyalja, úgy, hogy méltán tarthat a könyv a katonai körökön kívül a nagy közönség érdeklődésére is számot, hisz az általános hadkötelezettség folytán az itt közölt ismereteket minden családnak tudnia kell. A szerző a Mária Dorothea Egylet iránti jóindulatból minden az egylet, vagy szerkesztőségünk útján megrendelt példány után 50 krt a M. D. E.-nek juttat. Az esetleges megrendeléseket tehát kérjük ezen utakon a szerzőhöz juttatni.

*

Beküldettek: *A Magyar Könyvtár 87—93. füzetei.* E füzetekben találjuk: *Arany J. Toldi Estéjét*, Bánóczi József magyarázataiból a «*Borús Szerelem*» czímű színdarabot, Giuseppe Giacosa-tól, Radó Antal fordításában, Heltai Gáspár válogatott meséit, «Tizian fiát» Alfred de Musset-től, Kielland Sándor norvég író elbeszéléseit Rittók Emma fordításában. Egytől-egyig érdemes és becses dolgok, melyek ajánlásra nem szorulnak. Megrendelhetők Lampel Róbert (Wodianer F. és fiai) könyvkereskedésében Andrássy-út 21. Füzetenkint 15 krért.

*

A *Stampfel-féle tudományos zsebkönyvtár* 6., 7. és 8-ik füzetét vettük. Ezek dr. *Pröhle Vilmos Franczia nyelvtana, Angol nyelvtan* ugyanazon szerzőtől és *Római magánjog* (I. Institutiok), Dr. *Bozsóky Alajostól.* Az igen használható, rövid, összefoglaló ismeretet nyújtó füzetkéket olcsóságuk és csinosságuk is ajánlja. Egy-egy füzet ára 30 kr. levélbélyegekben is beküldhető a kiadónak, Pozsonyba.